

Таваккал Қодиров

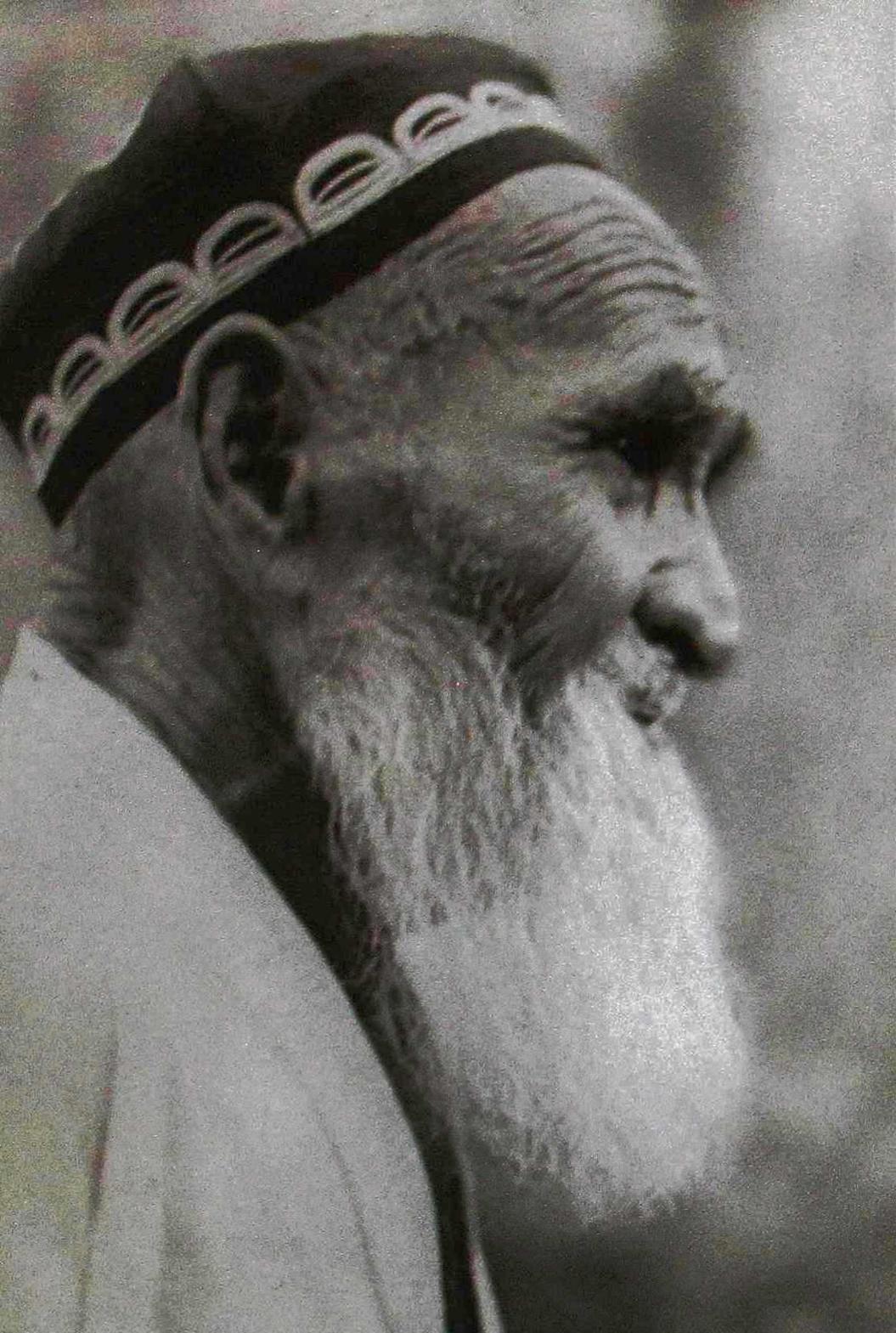
«Наволарим, Зорим қолтур»

*Тул ўниб, гул ёпиниб,
ҳар дилда мазорим қолтур...*

Муҳаммад Юсуф

У хониш бошлаганда не-не номдор санъаткорлар созини ғилофга солиб даврандан чиқиб кетмади. Шинавандалар шавқидан ҳайиқиб, концерт залларига уни махсус машинада бекитикча элтардилар. Нағмасаройга одам сифдиrolмай, стадионда (микрофонсиз!) қур айланиб куйлашни ҳам у чиқарган. Америкалик машхур раққоса Лора Грей хоним неча «Тановар»лар ичида унинг ижросини тан олиб, ўзбекона хиром этган. Океан ортида «Тановар» рақс ансамблининг тузилиши ҳам Таваккал Қодиров ҳадя этган илҳом туфайли...

Устозларининг оқ фотиҳасидан «Ўзбекистон булбули» даражотида барака топган ҳофиз, худо берган овозию 30-40 ашулани сидрасига айта олиш қурби билан бутун Марказий Осиёда ардоққа етган лирик тенор, ўзбекчаю тожики, афғончаю ҳинди, арманчаю озари, уйғурчаю араби хонишлари боис Муҳаммад Зоҳиршоҳ, Муҳаммад Айюбхон, Лаъл Баҳодир Шастри, Индира Ганди, Алексей Косигин, Усмон Юсупов, Шароф Рашидов, Гафур Ғулом, Юнус Ражабий, Комилжон Отаниёзовдек зотлардан таҳсин олган, юзлаб ашулаю яллаларни ўнлаб лаппаклару беадад шинавандалар кўнглида мерос қолдирган, ўзбек хонандачилигида ўзига хос ижрочилик мактаби яратган, улкан санъаткор васфида таваккал қилдик.

Таваккал Қодировнинг отаси. 1969 й.

«Таваккалту...»

Қувалик Мулла Қодир билан Тўтиби саккиз нафар норасидасини тупроққа топширди. Тўкқизинчисига огироёқ Тўтибининг ой-куни етиб, дард тута бошлади. Фарзанд доғидан юрак олдириб қўйган аёл тўлғоқ азобида ҳовли этагига, бедазорга йўналди: момоларнинг удумига кўра, фарзанди турмаган она ташқарида, ёлғиз кўзи ёриши керак экан. «Маили, шу боламни ерда туғаман... Таваккал, ё ерники бўлар, ё меники...»

Пешинни ўқиб, қўйларидан хабар олгани ҳовлига чиққан Турғун чеварнинг қулоғига аёл кишининг инграши эшитилди. Қўшни хотин овоз келаётган тарафга қараб югурди. Тўтиби ер бағрида зорланиб ётар, бедаяда эса ҳали киндиги узилмаган чақалок чирилларди.

– Вой, Тўтиби, нега чақирмадингиз, шунақаям бўладими-я! Қаранг, полвонгина ўғил туғибсиз-а! Овозининг қўнғироклигини-чи!

– Киндигини кесинг, дояси, шу боламни сизга ҳадя қилдим, чилласи чиққанда сотиб оламан...

Чақалокнинг қулоғига азон айтилиб, унга онасининг ахдига мувофиқ Таваккал деб исм берилди. Гўдакнинг чилласи чиққунча Турғун чевар қирқта серфарзанд хонадондан қийқим йиғиб, унга атаб қуроқ тўнча тикди. Қирк биринчи куни ота-онаси чақалокни тарози

палласига ётқизиб, иккинчи палласига унинг оғирлиги баробарида пул, буғдой қўйиб, доя энагасидан «сотиб олдилар». Ирим-сирим эмига тушди. Тарозида тортиб олинган болакай ризқ-насибали бўлиб улғайди. Таваккалжоннинг пойқадами қутлуғ келиб, хонадонда бирин-кетин яна икки ўғил туғилди.

Иштиёқ

Мулла Қодир хонадонда узок киш тунлари сандал атрофига давра қуришиб, «Або Муслим», «Шоҳ Машраб» қиссаларини тинглашар эди. Ота тилаб-тилаб олган фарзандларининг ўқимишли, илмли кишилар бўлиб етишишини орзу қиларди. Шу боис Таваккалжоннинг мактабдаги ҳаваскорлик тўғарагига қатнаб юришига унча рўйхуш бермас, «Уруғимизда ногорачи бормиди, нима қилади чилдирма чалиб!» дея қойиниб қўярди. Аммо бора-бора ўғлининг жарангдор овозию ҳамқишлоқларининг эътирофидан кўнгли эриб, Таваккалжоннинг майлига ризолик берди.

Тез орада Қуванинг Султонобод кишлоғига ҳам радио келди. Гузарнинг қоқ ўртасидаги қайрағочга радиокарнай ўрнатилди. Тагида руж шинавандалар нафас ютиб ашула эшитар, ўсмир Таваккалжон ҳам

Мулла Қодир фарзандларининг илмли кишилар бўлиб етишишини орзу қиларди

Тўйчи ҳофиз, Маматбува, Эрка қори, Юнус Ражабий, Болта ҳофиз, Ҳожихон Болтаев, Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Бобораҳим Мирзаевларга қўшилиб, «Чоргоҳ», «Ушшоқ», «Айлагач», «Сегоҳ», «Сўлим», «Ишқ сели», «Эй кўнгил», «Абдурахмонбеги», «Ҳануз», «Феруз», «Гул узорим», «Чапандози Гулёр»ни хиргойи қиларди.

Бир куни тўгарак раҳбари Ғофир Ҳошимов оғзи қулоғида, патефону қўшалок пластинка кўтариб кириб келди. Бу «арзанда» патефонни Қувадаги қадрдонидан ҳафталикка тилаб олганини, Бобораҳим Мирзаевнинг «Келур» ва «Бормикин», Мулла Тўйчининг «Қаро кўзум»и ёзилган лаппакларни ўша ошнаси нақ битта қўйга алмаштирганини айтиб берди. Тўгарак аъзолари учун бир ҳафта ҳақиқий байрам бўлди...

Таваккалнинг овози кенг камровли бўлганидан Ғофир ака ашулаларнинг авжини унга айттирарди. Энди бола ўспиринлик палласига кириб, овози ҳам раста бўлаётган эди. Зийрак устоз Таваккалга товушини андак авайлаб туриши кераклигини уқтириб, уни созандаликка йўналтирди. Мулла Қодир ҳам ҳафсала қилиб, ўғлига скрипка сотиб олиб берди. Таваккалжон энди чолғуга чиппа ёпишди: ухлаганда ҳам ёнида олиб ётадиган скрипкасини онаси тун ярмида секингина олиб, деворга илиб қўярди...

Танлов

Машъум уруш бошланиб, навкирон йигитлару ўрта ёшлилар фронтга жўнади. Кутилмаган воқеалардан одамлар саросимада, куй-кўшиқ ҳам кўнгилга сирмай қолди. Бу орада Фарход гидроэлектростанцияси қурилишига сафарбарлик эълон қилинди. Мулла Қодир етти кишига бош бўлиб, ГЭС қурилишига кетди. Ўн беш ёшли Таваккалжон эса касалманд онасию укаларига бош бўлиб қолди.

Вақт ўтиб, одамлар уруш даври ҳаётига ҳам кўндилар. Радиодан фронт ҳаётига оид муҳим ахборот билан бирга ғалабага қорловчи, аскарларнинг қаҳрамонликларини мадҳ этувчи кўшиқлар янграй бошлади. Бу айтимлар Таваккалжоннинг созию овозига ҳам кўчди. Оқшом даладан қайтган йигитча скрипкасини қўлига олар, кетмон дастасидан қотган бармоқлари пардаларга базўр эшилар эди... Бу орада чолғусини қуролга алмаштириб жангга кетган қишлоқдошларнинг омон қолганлари бирин-сирин уйига қайтиб қолди. Қишлоқнинг маданий-муסיкий ҳаёти аста-секин изига туша бошлади.

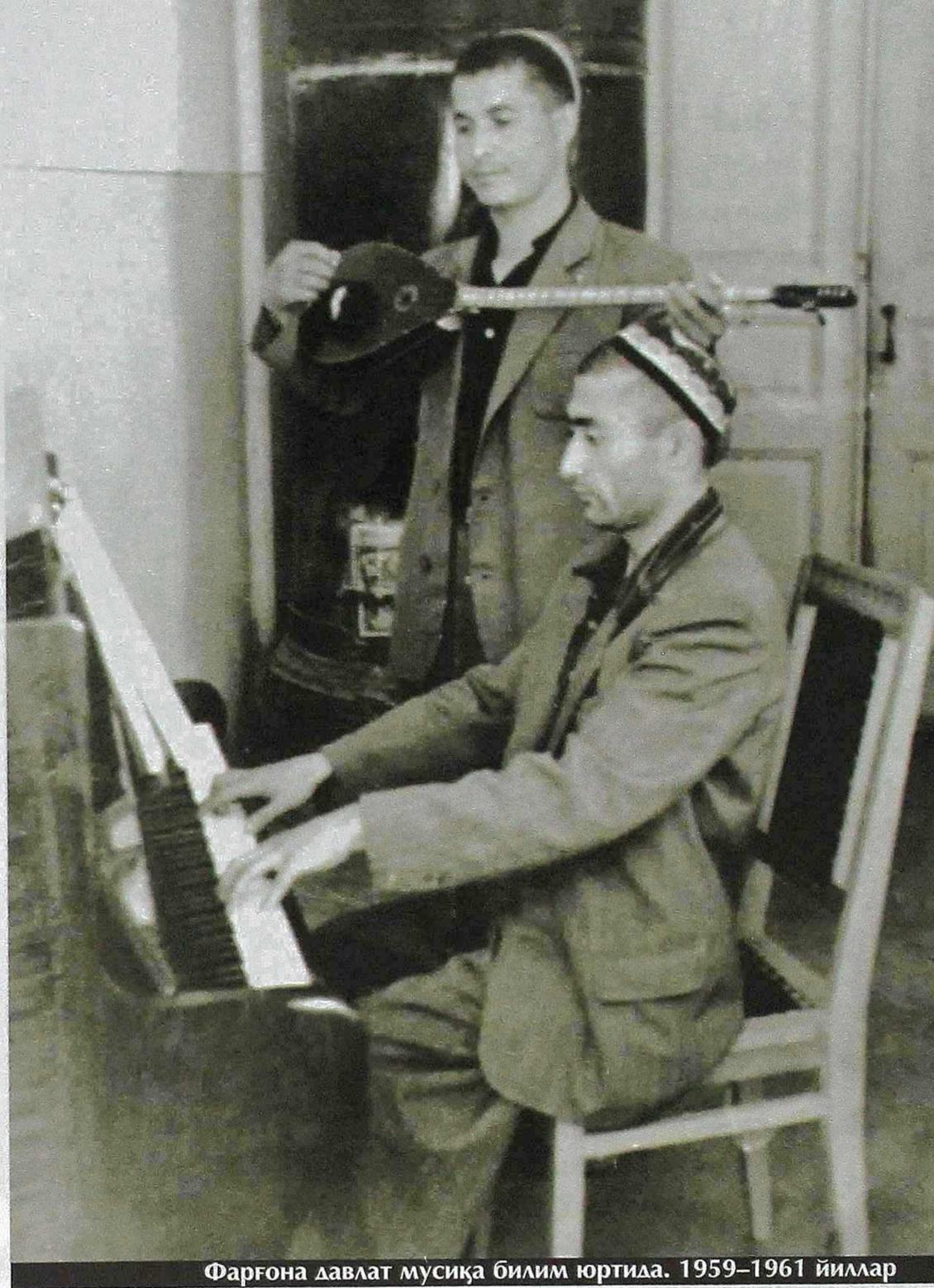
1944 йили Қувада қишлоқ хаваскорларининг кўрик-танлови эълон қилинди. Бу танловдан мақсад

Унинг кетмон дастасидан қотган бармоқлари пардаларга базўр эшилар эди

иктидорлиларни саралаб олиб, колхоз-совхоз театри ташкил этиш эди. Таваккалжон театрга раҳбар этиб тайинланган Орифжон Қорабоев ва муסיқа раҳбари Асқарали Абдуллаевлар назарига тушди. Йигитча отасининг ризолигини олиб театрга ишга қатнай бошлади. Театрда Давронбой хофиз, камончи Ғофирбойча, лапарчи Бахмалхон каби санъаткорлар қуршовида янги бир мактабни ўтади. Секин-аста ўзи ҳам куй басталай бошлади, янги кўшиқлар яратди. Орифжон Қорабоевнинг ўғли Ғофиржон билан танишиб, ҳамнафасликда куйлай бошлашди (уларнинг ошнолиги умрбод давом этди). Орадан икки йил ўтиб Таваккалжон бадийий жамоанинг раҳбари этиб сайланди. Бу орада овози, яллалари билан Қува атрофларига ҳам танилиб улгурди. Туманда «Таваккалжон деган ашулачи чиқибди, бир айтганда ўн беш-йигирмата лаб айтармиш!» деган гаплар оёқлаб қолди.

Каромат

Марғилонда Мукаррамхон исмли сўзи икки бўлмаган, илму савлатли, таъби муסיкийси баланд зот яшар эди. Таваккалжоннинг доврўғини эшитиб, тўра уни даргоҳига қорлайди. (У киши ўша пайтлар Акбаробод даштидан ер очиб боғ қилаётган эди.)

Фарғона давлат муסיқа билим юртида. 1959–1961 йиллар

Таваккалжон беш-олти чақирим йўлни пиёда босиб, айтилган жойга етиб боради. Унча-мунчага лутф қилмайдиган Мукаррамхон тўра ўрнидан туриб, ёш меҳмонга пешвоз чиқади, кучоқ очиб кўришиб, ёнидан жой кўрсатади.

– Мана, кутган меҳмонимиз ҳам келди, ошни сузаверинглар!

Палов дам еганига бир соатдан ошган, Мукаррамхон, ҳозир бир ризқи улўф меҳмон келаяпти, бироз кутайлик, деб ошни буздирмай турган эди. Меҳмонлар таажжубда: бу бўз боланинг нима каромати бўлсин?

– Бу йигит икки елкасида фаришталари билан кириб келди. Худо ярлақан, Хизр назар қилган кишилардан эканини сездим. Ҳали кўрасиз, Таваккалжон эл ўртасида катта обрў қозонади, – дейди Мукаррамхон тўра назаркардалиқ билан.

Ўша оқшом гурунги тонгга уланади. Эрталаб Мукаррамхон тўра Таваккалжонни олиб ўрда қишлоғига – бутун Фарғона музофотида нуфузи ёйилган Убайдуллахон тўра, Акрамхон тўра, Маъруфхон тўралар ҳузурига от солади. Ёш хофиз хуш хулқию хуш овози билан саййидларнинг эътиборига тушади, дуосини олади. Шу-шу, Мукаррамхон тўра бир умр Таваккал Қодировнинг пири, маслаҳатгўйи бўлиб қолади.

Ҳай-ҳай, ўлан

1947 йилнинг кузида Таваккал Қодиров эл катори ҳарбий хизматга жўнади. Ашхободда ўн минглаб кишиларнинг ёстиғини курутган зилзиладан омон қолган аскар уч йил деганда уйига қайтди. Аммо... Таваккалжоннинг соғинчларда онаизорига атаб битган кўшиқлари сабил қолди. Нобуд бўлган норасидалар ҳасратию ҳаёт уқубатларидан қадди барвақт букилган Тўтиби болагинасининг йўлига кўз тика-тика, 54 ёшида оламдан кўз юмган эди... Ўғил уч йил бағрини қўмсаган муштипар тупроқ бағрида эди... Мушфиқа тингловчисини умрбод йўқотган ўксик ўланлар Таваккалнинг бўғзида фарёдга айланди...

Кунлар ўтиб, ҳаёт яна ўз маромида оқа бошлади. Таваккалжон маънавий устози Мукаррамхон тўра-нинг далдаси билан яна кўшиққа, ижодга қайтди. Тез орада уни туман маданият уйига бадий раҳбар этиб тайинлашди. Навоий, Фузулий, Машраб, Махтумқули, Муқимий, Фурқат, Увайсий, Нодира, Ҳабибий, Собир Абдулла, Чустий девонларини варақлаб, янги ашулалар басталай бошлади. Энди Шаҳрихон, Асака, Марҳамат депараларида ҳам Таваккал Қодировнинг овози таралиб қолди.

Шу орада Мукаррамхон тўра Таваккалжон учун Акбарободнинг бообрў хонадонидан сочлари тақимини ўпган Рисолатхон исмли сулув қаллик топганини билдирди. Отаси бу таклифни қувватлагач, Таваккалжон Акбарободга серкатнов бўлиб қолди. Қуни бўйи эшик пойлаб, ҳусну одобда якто дилдорнинг жамолига ахийри етишди. Ироқи дўппи тагида кокиллари ўйнаган қизгина пақир кўтариб чиқиб қолди. Ариқдан сув олаётиб пистирмада турган йигитни туйқус пайқади-ю, ўзини эшикка урди. Таваккалжоннинг юраги ҳаприкиб кетди... Ўқтам йигит энди уйқусиз тунлар осмонга тикилиб, ҳилола қизга кўшиқлар атарди. Ҳосили калом, азизларининг ризоси билан Таваккалжон ва Рисолатхонларнинг тақдири қўшилди...

Рафиқаси билан. Кисловодск, 1983 й.

Таваккалжон ва Рисолатхон қарийб ярим аср бирга умргузаронлик қилишди

сўрайди. Устозлару шинавандалар баравар қўл очадилар: Таваккал Қодировнинг санъат йўлидаги ёруғ келажаги кўпнинг дуоси билан кафолатланади...

Юсуфжон кизик Шакаржоновнинг ўғли, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Зайнобиддин Юсупов хотираларидан:

«Заркентда базмга чиқишдан олдин дадам гуруҳдаги ҳофизларга: «Жўрахон, Маъмуржон, қулоқ солинглар, Мукаррамхон тўрам Таваккал деган бир ёш ашулачини олиб келибдилар. Айтадиган кўшиқларингизни ҳозирдан ўйлаб қўйинглар. Ҳозир халқни билиб бўлмайди, шинавандалар доим янги чиққан ҳофиз, янги кўшиқнинг тарафдори бўлишади», деб тайинлаганди. Таваккалжонни ўшанда биринчи марта кўргандим. Ҳақиқатан ҳам, ёш ҳофиз улоқни, дадам айтганидек, ёппа қилиб олиб кетган эди...»

«Дадамиз ўзининг таъзиясида қабристонга етгунча ашула айттиришини васият қилган эди. Қиблагоҳимизнинг қазоси етганда васиятини секин Таваккалжонга эслатдим. Ҳофиз дардли марсия бошлади... Қабристонга йўналган халойиқ юм-юм йиглаб, тўлқиндек тебраниб борарди. Дадамнинг армони қолмади – бутун умрини халққа, санъатга бахшида қилган инсоннинг сўнги орзусини Таваккалжон амалга оширган эди...»

Кўпнинг

дуоси – кўл

1951 йил. Мукаррамхон тўра одам юбориб, Таваккалжонни олдириб келади. Икков йўрға отга миниб, Заркентнинг Яккатут қишлоғига – катта базмга йўл олишади. Даврада Юсуфжон кизик, Маматбува, Болта ҳофиз, Жўрахону Маъмуржон ҳофизлар, Охунжон кизик, Сулаймон кори, Усмон кори... Тўрт забардаст ҳофиз ижросида «Ёввойи чоргоҳ»у азкиёлар баҳси!

Базм авжига чиққанда Заркентнинг машҳур раиси Райимберди Тўхтабоев Мукаррамхон тўрага юзланиб, тақсир, ёш ҳофизингиз қани, бир эшитайлик, деб қолади. Таваккалжон адаби усулга риоя этиб, чиройли хониши билан даврада файз олади. Қистирилган пуллар, елкага ташланган тўнни чорсига тугиб, устозларнинг олдига қўяди, оқ фотиҳа

Вилоят театри артистлари ўша пайтлар спектакль ва концертлар билан Қувага тез-тез ташриф буюришарди. Шу кезлари Таваккалжон ҳам концертларда иштирок этиб, таникли санъаткорлардан дўстлар орттирди. Уларга кўшилиб Фарғона шахрининг ижодий мухитига аралаша бошлади. Теракмозор даҳасидаги чойхонада вилоятнинг турли чеккаларидан хонандаю созандалар, шинавандалар тўпланиб туришарди. Шундай издиҳомлардан бирида Таваккалжон кўконлик устоз созанда ва бастакор Мухторжон Муртазоев билан танишди. Охир-оқибат, моҳир бастакор совға қилган «Бизни ташлаб» (Мискин ғазали) кўшиғи Таваккал Қодировни элга машҳур қилди.

Кисловодск, 1983 й.

«Доғман» доғи

1958 йил. Комилжон Отаниёзов янги тузилган ансамбли билан Фарғона водийси бўйлаб ижодий сафарда. Таркибида Коммуна Исмоилова, Рўзимат Жуманиёзов, Қувондиқ Искандаров, Нурмуҳаммад Болтаев, Шариф Султонов, Жуманазар Бекжонов, Ўринбой Отажонов сингари таникли санъаткорлар жамулжам ижодий жамоа Қува туман меҳмонхонасига тўхтаган.

...Комилжон акани зиёрат қилиш учун меҳмонхонага шогирдлар қаторида Таваккал ҳам кириб борди. Улуф хофиз ҳамма билан бирма-бир кўришди-ю, навбат Таваккалга келганда, хоразмча лаҳжада зарда билан сўради:

– Сан, харап, гим бўлдинг?

– Таваккалман... Шогирдингиз...

– Э, парғанлик ҳапиз Таваккал санми? Кўшиқларингни радиога гўп тинглаганман. Дуруст айтасан. Напасинг ҳеч қайси ҳапиза ўхшамайди... Таваккалту, таваккулту, ё Аллоҳ, деган эл на талқоннинг, на қалқоннинг ғамин ер. Исминг жисмингга монанд экан, ҳовва...

Ўша куни кечкурунги меҳмондорчиликда Комилжон Отаниёзов жўшиб-тошиб куйлади. Мавриди билан Таваккалга ҳам навбат етди. Хонанда Бобур ғазали билан айтиладиган «Кўрсатмагай»ни ўрта пардадан бошлади (тор дога созланган бўлиб, ўрта парда *соль* эди). Комилжон уста сергак тортиб Таваккалга бир қараб олди, чунки ашула

ўрта пардадан бошланса, катта авжи *рега* боради. Нахот шогирдбачча шу пардани забт эта олса? Қаторда ўтирган хоразмлик санъаткорлар ҳам бир-бирларига маъноли қараб кўйишди (зеро, санокли хофизларгина бу авжни «паккасига келтириб ташларди»). Таваккал ашулани эсон-омон тугатди-ю, кетидан авжи баланд «Самарқанд ушшоғи»ни бошлаб юборди:

*Биё ки зулфи кажу
чаими сурмасо инжост,*

*Нигоҳи гарму адоҳои
дилрабо инжост...*

Ижро тугагач, мактовга зикна Комилжон Отаниёзов халққа юзланиб:

– Бу ҳапизингиз шу гунгача манга ғойибона шогирд эди. Бугундан бошлаб сизларнинг гувоҳлигингизда уни ҳақиқий

шогирдликка қабул қилдим, – дея оқ фотиҳа беради.

Етти йил аввал катта устозларнинг Заркентда қилган дуосига Комилжон аканинг фотиҳаси занжир бўлиб уланган эди...

Эртанги даврада Таваккал Қодиров Комилжон Отаниёзов бисотидаги «Доғман» ашуласини (Фурқат ғазали) қиёмига етказиб айтади. Хонанданинг маҳоратидан кўп ҳаяжонланган улуф санъаткор:

– Ашулани дим харап этдинг... Уни бошқа айтмаяжакман, – дейди.

Вақт ўтиб, катта хофиз Таваккал Қодировни «Барча шогирдларим бир томон, бу – бир томон», дея эътироф этган эди...

Театр

Янги очилган Фарғона давлат мусиқа билим юртини битирган Таваккал Қодировни 1958 йили вилоят театрига ишга таклиф қиладилар. Унинг кейинги 20 йиллик ижодий фаолияти шу қутлуғ даргоҳ билан чамбарчас ўтди. Ижодий камолот чўққисини ҳам шунда кўрди, меҳнатининг ҳосилини ҳам шу ерда ўрди. Ўзбекистон халқ артистлари Яхёхон Маматхонов, Солижон Аҳмедов, Зуннун Мадалиев, Муроджон Аҳмедов, Ҳафизахон Иброҳимова, Жалолиддин Охунов, Ёркиной Хотамова, Дехқонбой Жалилов, Абдурайим Маткаримов, Матвали Алиев сингари сахна усталари билан ёнма-ён меҳнат қилди. Ёшларга устозлик қилди.

1983 й.

Дучава

1960-йиллар эди. Марғилонга, одатдагидек, йўловчилар поезди кириб келди. Жадвалга кўра, бекатда беш дақиқа тўхтайдиган поезднинг жўнаб кетишига аллақачон рухсат берилган, аммо, қани энди, эшелон жойидан жилса? Орадан беш дақиқа ўтгач, станция бошлиғи паровоз ҳайдовчиси ёнига югуриб бориб, поезд нега туриб қолганини сўради. Машинист эса: «Ўхшайди-ку»ни тинглаб олай дедим-да», деди. Таваккал Қодиров кўшиқлари шайдоси бўлган ўша машинист жазо олган бўлса не ажаб, илло темир йўлнинг интизоми ҳам темир...

У маҳаллари Республика радиоси жонкуярлари кўчма овоз ёзиш студияси билан музофотларга чиқиб, пойтахтдан узоқда ижод қилаётган истеъдодли хонандалар ижросини ёзиб олишарди. 1963 йили Фарғона шаҳрига Нажмулло Ҳабибуллаев бошчилигида кўчма студия боради. Галдаги ижрони ёзиб олгач, муҳаррир Таваккал Қодировдан:

- Янги кўшиқингиз борми? – деб сўрайди.
- Бор. «Ўхшайди-ку».
- Қанақа?
- «Ўхшайди-ку».

Хонанда Нихоний девонидаги «Ўхшайди-ку» радиофили ғазални «Дучава» куйига солиб бир-икки айтиб кўрганди. Шунинг китобга қараб айтиб беради.

– Яхши кўшиқ экан, – дейди Нажмулло ака. – Фақат орасига битта авж қўшасиз.

Таваккал Қодиров ашулани иккинчи маротаба янги авж билан куйлаб беради.

- Бўлди, ёзамиз, – дейди муҳаррир.

Орадан бир ой ўтиб ашула Республика радиосида янграйди, пластинкалар серияси чиқади. Тасодифан тасмага тушган «Ўхшайди-ку» хонандани эл орасида жуда машҳур қилиб юборади. Концерту йиғинларда мухлислар «Ўхшайди-ку»ни талаб қила бошлайдилар. Таваккал Қодиров Нихоний девонини олиб, матнни ёдлашга мажбур бўлади. Энди тўй-ҳашамларда «Ўхшайди-ку» қайта-қайта ижро этилар, гоҳида эса издиҳом шу кўшиқ билан бошланиб-тугарди. 1964 йили Алишер Навоий номидаги театр сахнасида ўтган катта тантанада «Ўхшайди-ку»га Мукаррама Турғунбоева рақс тушади. Ижродан яйраган томошабинлар «бис» талаб қилишиб, хонандаю раққосани такрор сахнага чиқаришади... Худди ўша куни Таваккал Қодиров «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвони билан мукофотланади.

Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ ёзувчиси Саид Аҳмад хотираларидан:

«Тожикистонда бўлиб ўтган ўзбек адабиёти ва санъати ўнқунлигининг якунловчи концерти сира эсимдан чиқмайди. Концерт чор атрофи баланд тоғлар билан ўралган Душанбе шаҳрининг олтинчи минг кишилик стадионида бўлган эди. Бирорта бўш жой йўқ. Кўпчилик тик туриб қолган. Стадион ўртасидаги супада Таваккал кўшиқ бошлади. Гувиллаб турган стадион бирдан жимиб қолди. Унинг овози аста қанот қоқиб кўкка интилган қушдек тебраниб-тебраниб баландлайверди. Унинг овози залворли тоғларга бориб урилаётгандек, акс-садо бўлиб қайтаётгандек эди. Стадион ҳамон жим...»

Таваккал энди ўзининг энг севиб айтадиган «Ўхшайди-ку» кўшигини бошлади. Стадион унга қўшилди.

Шунда қизиқ бир воқеа рўй берди. Қўшиқни баробар бошлаган олтиминг минг киши авжга келганда бирдан тўхтаб қолди. Ҳеч ким авжга чиқолмади. Таваккал тиниқ шалодадек овози билан авжсини олди. Қўшиқ охирида стадионда момоқалдироқ гумбурлагандек олқишлар янграб кетди...»

Якка бу Фарғонада

Кунлардан бир куни республика комфирка раҳбарларидан бири унга Тошкент шаҳар партия кўмитаси биринчи котиби Қаюм Муртазоевни кўрсатиб: «Қабулига киргин, гап бор», дейди. Таваккал Қодиров эртасига Муртазоевга учрашади.

– Сизни Тошкентга кўчириб келтириш ҳақида юқоридан кўрсатма бор. Секция берайликми ёки ховли-жой? – сўрайди у.

Таваккал Қодиров Фарғонани тарк этишга унчалик рағбати йўқлигини, бунинг устига кекса отаси бетоблигини айтади.

– Тўғри айтасиз. Фарғонада бамисоли шохсиз. Шохдай яшайверинг, – дейди Муртазоев.

Таваккал Қодиров кўп йиллар Фарғона давлат филармониясига раҳбарлик қилди. Ўша йиллари Нуриддин Ҳамроқулов, Ёркиной Ҳотамова, Қобилжон Юсупов, Нуриддин Ҳайдаров, Султонали Маннопов, Жўрахон Раҳимов, Рустам Абдуллаев, Абдулхай Каримов, Охунжон Мадалиев, Илҳом Иброҳимов сингари истеъдодли хонандаларнинг бутун бир авлоди катта санъат даргоҳига кириб келди.

Адаби усул

Таваккал Қодиров кўпинча оддий одамларнинг тўйига борарди. «Бундайлар тўйга айтса, бетоб бўлсам ҳам бораман», дерди. Хонадонга кирганда тўй эгасининг туриш-турмушига зимдан эътибор берарди-да, «Кам-кўстингизга ишлатинг, ука», деб ўртадан тушган пулни мезбонга ташлаб кетарди...

Таваккал Қодировни бутун Марказий Осиё халқи ўз фарзандидек, ўз хофизидек ардоқларди. Минтаканинг ҳар бурчагидан яхши кунларига шерик қилиш учун уни тилаб

1990 й.

У хониш бошлаганда не-не номдор санъаткорлар созини филофга солиб даврадан чиқиб кетмади

дан бирининг тўйига боролмагани – касрига қолди. Ўша муддаий аллақанча вақтгача Таваккал Қодировга ситам ўтказди. Ҳатто устидан чақув хати уюштириб, ховли-жойини мусодара эттиришгача борди...

Зуғумлардан кўп офринган санъаткор дардчил бўлиб қолди. Сурункали қандли диабетга сариқ касали ҳам кўшилиб, уни буткул ҳолдан тойдирди. Дўхтирлар бундан буён ўзини зўриқтирмаслик, айникса, кўшиқ айтмаслик шартини кўйдилар. Бу ҳукм дарҳол юртга овоза бўлди: «Таваккал Қодиров офир эмиш! Энди кўшиқ айтолмасмиш...» Буни эшитиб зимдан севинганлар ҳам, Таваккалдан омад кетди, деб хофизни тарк этган «дўст»лар ҳам бўлди. Аммо у дарди бедавони метин иродасига таслим этди. Бир неча йиллик танаффусдан кейин хофизнинг «иккинчи нафас»и очилиб кетди. Телевидение ва радиода ашулалари яна янграй бошлади. «Ўзбекистоним», «Соғиниш», «Дарёларнинг ул юзида», «Дилбаргинам», «Сарвиноз» сингари ашулаларни магнит тасмасига ёздирди. Халқимизнинг кўнгил мулкидан жой олган «Чоргоҳ», «Насруллои», «Хоразм насруллоиси», «Ироқ», «Фарғона тонг откунча», «Ул кун жонон», «Тановар» сингари мумтоз ашулаларга янгидан сайқал бериб ижро этди.

келардилар. Қувада кам бўладиган хофиз бир куни ён қишлоғига тўйга боради. Фотиҳадан сўнг негадир ашула бошлагиси келмай эшикка чиқади. Шу қишлоқлик дўстларидан «Кўнглим нотинч, нима гап? Опа кўринмайдилар?» деб сўрайди. Кўп йиллар эл-юрт хизматида юриб, халқ меҳрини қозонган, тўйхонадан икки-уч эшик нарида яшовчи Саврихон Юнусованинг ёлғиз ўғли оламдан ўтганини айтадилар. Таваккал ака тўйхонага кириб, «Мени маъзур тутинглар, опанинг мусибатидан беҳабар эдим... У кишининг маҳалласида кўшиқ айтолмайман», деб чиқиб кетади.

Иккинчи нафас

1970 йили Таваккал Қодировнинг Республика телевидениесига концерт «репетицияга келмагани учун» деган баҳона билан тўхтатилди. Хонанда телевидение арбобларидан

Оила аъзолари билан. 1990 й.

1989 йили ўзбек кўшиқчилик санъатини ривожлантиришдаги катта хизматлари учун эл ардоқлаган санъаткор Таваккал Қодировга «Ўзбекистон халқ артисти» фахрий унвони берилди.

Ўзбекистон халқ артисти, Фарғона давлат университети маданият кафедраси мудири, профессор Султонали Маннопов хотираларидан:

«Андижонда бир тўйнинг саҳарлик дастурхонида устоз қўлларига торни олиб кўшиқ бошладилар:

*Эй тан, бас айла, гамли қиш ўтса, баҳор бўлур,
Саҳро юзи бинафша билан лолазор бўлур,
Булбул чаманда нола қилур, бесабаб эмас,
Гул очиланча қанча тиконга дучор бўлур...*

Шу пайт устимизга соя ташлаб турган олма шохида булбул пайдо бўлди ва кўшиққа жўр бўлиб сайрай бошлади. Ашула авжига чиққанда булбул тор дастасининг учига келиб қўнди; кўшиқ тугагунча маҳлиё турди-да, кейин олқишлагандек бир сайраб қўйиб, учиб кетди... Воқеани кўрган даврадошлар ҳайратдан ёқа ушлаб қолдилар».

Ўртаб юрагим-бағрим...

Ўзбекистон радиосида Алишер Навоий ғазали билан айтиладиган «Насруллои» тасмага муҳрланяпти. Абдуҳошим Исмоилов бошчилигидаги «Мақом» ансамбли созандалари жўр бўлишяпти. Ашула авжига етганда Абдуҳошим Исмоилов хўнграб юборди: «Бераҳмсиз, устоз, юракни қон қилиб юбордингиз!..»

Ижрони қайтадан бошлашга тўғри келди. Мажбурий танаффусдан сўнг овоз ёзиш уйи мутасаддиси Анвар Тожиёв созандаларга катъий буюрди: «Ҳеч ким йиғи-сиғи қилмасин!» Ижрони тугатиб кўшни хонага чиққанларида Анвар Тожиёвнинг ўзи кўзёш тўкиб ўтирган эди...

* * *

У элга хофиз бўлиб танилибдики, тиним нималигини билмади. Шаҳарма-қишлоқ элнинг хизматида кезди, йўлда – машинада мизғиб олганини оромга йўйиб юраверди. Базмлар нахорги ошларга уланиб кетган пайтларда: «Озроқ вақт бор, бир-икки соат ухлаб олинг», десалар, «Овоз ётиб қолади», дея бедор тонг оттирди. Аллоҳ ато этган неъмат – овозини муҳлисларга бус-бутун етказишни бурчи деб билди, омонатга хиёнат қилмади. Қаҳратонда юпка костюмда соатлаб куйлаб, ўпкасини олдирса ҳам, сидрасига ашула айтаверганидан қон тупурса ҳам, иситмаси қирққа чиққанида ҳам, холсизликдан йиқилиб тушмаслик учун ёнидаги созандаларга суяниб куйлайверди.

У 1926 йилнинг баҳорида дунёга келган эди. 1996 йилнинг гуллаган фаслида дунёдан ўтди...

Ҳофиз кетди.

Наволари қолди...

*Мен кетарман, қолмагай тилла тахту кўшқларим,
Менга бу дунёда чин келтирди бахт кўшиқларим,
Ўзбегим уйида янграр ҳамма вақт хонишларим,
Гул ўтиб, гул ёпиниб, ҳар дилда мазорим қолур,
Мен кетарман бир куни, наволарим, зорим қолур*...*

Таваккал Қодиров Рисолатхон ая билан қарийб ярим аср бирга умргузаронлик қилиб, етти фарзандни камолга етказдилар. Бугун Музробжон, Қимматхон, Баҳодиржон, Мамлакатхон, Ортиқхон, Каримхон, Фурқатжонлар жамиятда ўрнини топган, ўзларидан кўпайган. Таваккал Қодировнинг набиралари бобоси кўрмаган юртларни кезиб, ўзбек санъатини кўз-кўз қилмоқдалар. Таманно ва Қудратжон таҳсил олаётган Америка Қўшма Штатлари санъат ўқув юртларида ҳофизни улғайтирган юрт – Ўзбекистон байроғи ҳилпираб турибди.

